

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Слозанської Ганни Іванівни
про дисертаційну роботу та автореферат Юрків Ярослави Ігорівни
«Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних
педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими
категоріями населення», представлених на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Складна соціально-економічна ситуація, яку переживають українці останніми роками спричиняє розширення переліку категорій осіб, що перебувають в складних життєвих обставинах і потребують різного роду допомоги. Реформа системи соціального захисту населення, що реалізується в Україні передбачає розробку ефективних механізмів надання соціальних послуг на рівні територіальних громад з метою профілактики та подолання складних життєвих обставин, раннього виявлення тих, хто опинився в категорії вразливих. Створення ринку соціальних послуг через залучення державних, комунальних і недержавних організацій до їх надання, реалізація механізму соціального замовлення, переосмислення функцій, ролей соціальних працівників і соціальних педагогів у здійсненні соціальної роботи є також основними концептами цієї реформи. Щодня фахівці з соціальної роботи стикаються з низкою соціальних проблем, вирішення яких вимагає високого рівня компетентності та професіоналізму. З огляду на це, перед закладами вищої освіти стоїть не легке завдання - підготовка майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів, готових працювати в нових умовах, реагувати на суспільні виклики, професійно надавати соціальні послуги. Випускники закладів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» повинні бути готовими і до роботи з вразливими категоріями населення, кількість яких останніми роками значно зросла.

Позитивні результати можна отримати лише за умови організації цілісної системи професійної підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників

до роботи з вразливими категоріями населення. У цьому ракурсі дисертаційне дослідження Ярослави Ігорівни Юрків є доволі актуальним та своєчасним.

Актуальність теми зумовлена тим, що й досі відсутнє спеціальне дослідження, яке б на науково-теоретичному, практичному, технологічному й експериментальному рівнях розкривало проблему професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до роботи з вразливими категоріями населення в нових соціальних, економічних, політичних, правових умовах на основі використання системного підходу. Авторка аргументовано доводить той факт, що актуальність її дослідження підсилюється низкою виявлених нею суперечностей між: постійним збільшенням кількості вразливих категорій населення в Україні в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів та низьким рівнем готовності соціальних педагогів і соціальних працівників до роботи з ними; соціальною потребою у фахівцях з соціальної педагогіки та соціальної роботи із сформованою готовністю до комплексної роботи з вразливими категоріями населення та відсутністю системи професійної підготовки означених фахівців до роботи з вразливими категоріями населення в закладах вищої освіти; необхідністю системної організації професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників із вразливими категоріями населення та нерозробленістю науково-теоретичних і практичних засад відповідної системи.

Дисертацію виконано в межах проблематики науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» як складової частини комплексної наукової теми «Теорія та практика професійної підготовки спеціалістів з соціальної педагогіки та соціальної роботи» (державний реєстраційний номер 0110U000752). Тему затверджено на засіданні вченої ради ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 9 від 26 квітня 2013 р.) та узгоджено бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 5 від 28 травня 2013 р.).

Аналіз **основного змісту дисертації** дає підстави стверджувати, що дисертанткою чітко визначено об'єкт, предмет та мету дослідження, що дозволило грамотно намітити завдання дослідження.

У першому розділі дисертантка зосередила увагу на теоретичних засадах професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. Вважаємо досить доречним логічний виклад теоретичного матеріалу, який обрано Ярославою Ігорівною. А саме, у першому параграфі авторка розкрила професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення як наукову проблему. Як позитивний здобуток дисертантки розглядаємо аналіз міжнародного і вітчизняного досвіду професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. Вважаємо, що проведений автором аналіз нормативно-правових основ професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників є досить доречним та ґрунтовним.

Належна увага в другому розділі дисертації присвячена соціальній роботі із вразливими категоріями населення в контексті професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників. Дисертанткою розкрито поняття та класифікації вразливих категорій населення як об'єкта соціальної роботи. Позитивно оцінюємо те, що на основі проведеного аналізу здобувачем грамотно з'ясовано місце соціальної роботи із вразливими категоріями населення в сучасному освітньому та професійному вимірах. Ярослава Ігорівна ґрунтовно висвітлила сутність і структуру професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення.

У нашому баченні цілком доречним є те, що у третьому розділі авторка представила характеристику системи професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. Позитивним, на нашу думку, є і те, що у другому підрозділі третього розділу

головна увага зосереджена на характеристиці компонентів системи: ціле-результативного, теоретико-методологічного, суб'єкт-об'єктного, середовищного, змістовного та технологічного.

Четвертий розділ дисертації присвячено дослідно-експериментальній роботі з упровадження системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. Дисертантка виділяє три етапи: адаптивний, формувальний, активно-творчий у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників за освітніми програмами «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Практична психологія» (гарант Я. Юрків) спеціальності 231 Соціальна робота. Позитивне враження справляє належним чином організований та проведений формувальний етап експериментального дослідження, використання методів математичної статистики для кількісної та якісної характеристики отриманих результатів.

Відзначаємо високу мовно-стилістичну культуру дисертаційного дослідження. Загальні висновки є послідовними, логічними, чіткими та конкретними, що засвідчує виваженість науковця. Список використаних джерел, а також посилання на них у тексті роботи зроблено із дотриманням усіх вимог. Відзначимо, що зміст автореферату повною мірою відображає всі основні положення дисертації. Позитивно оцінюємо те, що значний обсяг практичного матеріалу автором висвітлено у додатках, що суттєво поглиблює сприйняття інформації та розкриває навчально-методичне забезпечення експериментальної діяльності в пошуковому плані.

Загалом відзначаємо належний науковий і методичний рівень дисертаційного дослідження Ярослави Ігорівни Юрків. Дисертація відзначається науковою новизною і практичною значущістю одержаних результатів. Уперше обґрунтовано науково-теоретичні й практичні засади системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення, що містить ціле-

результативний, суб'єкт-об'єктний, середовищний, змістовий, технологічний компоненти на основі врахування сукупності методологічних підходів (аксіологічний, діяльнісний, компетентнісний, середовищний, технологічний) і принципів (науковості, варіативності навчання, навчального співробітництва, професійної спрямованості); уведено до наукового обігу поняття «система професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення»; змодельовано та розроблено систему професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення, схарактеризовано її компоненти (ціле-результативний, суб'єкт-об'єктний, середовищний, змістовий, технологічний); визначено компоненти (ціннісно-мотиваційний, науково-теоретичний, операційно-практичний, індивідуально-психологічний), відповідні критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення (низький, середній, високий). Дисертанткою удосконалено зміст, технології, форми, методи, навчально-методичне й інформаційне забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. У процесі дослідження подальшого розвитку набули теоретичні положення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників у закладах вищої освіти; трактування базових понять (професійна підготовка, професійна готовність, соціальна та соціально-педагогічна робота, соціальні послуги, вразливі категорії населення); змісту складників професійної готовності майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення (ціннісно-мотиваційного, науково-теоретичного, операційно-практичного, індивідуально-психологічного).

Практичне значення одержаних результатів полягає в успішній апробації системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення за спеціальністю

231 Соціальна робота; розробці змістового наповнення та навчально-методичного й інформаційного забезпечення освітніх компонентів професійного спрямування: «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів у громаді», «Соціальна робота з особами, що потрапили у СЖО», «Соціально-педагогічна робота з біженцями та переселенцями»; доповненні відповідними темами програм освітніх компонентів «Історія, теорія і практика соціальної роботи», «Соціальна педагогіка», «Технології соціальної роботи»; програм різних видів навчальних та виробничих практик завданнями, що спрямовані на формування операційно-практичних умінь та навичок, необхідних для роботи із вразливими категоріями населення; розробці й апробації тренінгової програми «Соціальна робота із вразливими категоріями населення»; проведенні низки семінарів, круглих столів, науково-практичних конференцій за тематикою дослідження.

Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців зі спеціальності 231 Соціальна робота за освітніми програмами «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота», підвищенні кваліфікації, неформальної освіти та самоосвіти фахівців у галузях 23 Соціальна робота, 01 Освіта / Педагогіка, 05 Соціальні та поведінкові науки; науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи вагомі позитивні напрацювання та здобутки дисертантки, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні дискусійні моменти, які потребують уточнення з боку дисертантки:

1. У дисертаційному дослідженні значна увага приділяється аналізу таких наукових понять, як «готовність», «готовність до професійної діяльності», «професійна готовність», хоча в сучасній психолого-педагогічній літературі ці питання широко розглядаються і досить детально висвітлені. Тому вважаємо, що авторці достатньо було дати тільки посилання на авторів, які досліджували ці поняття, і надати обґрунтування свого розуміння цих ключових понять даної дисертації.

2. У п. 1.2. «Міжнародний та вітчизняний досвід професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення» детально представлено досвід зарубіжних країн, що здійснюють професійну підготовку соціальних педагогів та соціальних працівників, однак авторка, на жаль, мало приділяє уваги тому, яким чином його можна використати в закладах вищої освіти України.

3. У розділі 2 дисертації авторкою наведено декілька класифікацій вразливих категорій населення як об'єкту соціальної роботи, а потім представлена власна класифікація, проте не зазначено, за якою класифікаційною ознакою.

4. У дисертації використовується два поняття на позначення роботи із вразливими категоріями населення – «соціальна робота» та «соціальні послуги». Як співвідносяться ці поняття в професійному вимірі?

5. На наш погляд, виділення компоненту «індивідуально-психологічні якості» в професійній готовності майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників є надзвичайно важливим внеском в теорію соціальної педагогіки / соціальної роботи. Проте не зрозуміло, чому з великої кількості цих якостей для формування обрано лише такі, як критичність і гнучкість мислення, емоційна стабільність, вольова рішучість; ціле- й ціннісна спрямованість, толерантність, комунікативність, емпатійність, відповідальність, рефлексивність.

Висновки щодо відповідності дисертаційного дослідження чинним вимогам. Відзначимо, що висловлені суперечливі позиції носять, в основному, дискусійний характер, а тому не мають суттєвого впливу на високу позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження. Робота, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення. Отримані результати є раціональними для професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. Дисертаційне дослідження характеризується науковою новизною, теоретичною і методичною значущістю та має практичне спрямування.

Отже, дисертаційне дослідження на тему «Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення» є змістовною та завершеною науковою працею, яка повністю відповідає вимогам, висунутим до дисертацій пп. 9, 10, 12, 13 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р. та № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – **Юрків Ярослава Ігорівна** заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Г. І. Слосанська

